

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG: DARVAS PÉTER (*New York*), FORRAY R. KATALIN, GÁL FERENC, JUNGHAUŠ IBOLYA (*Kutatás Közben*), KOZMA TAMÁS (*főszerkesztő*), LISKÓ ILONA, LUKÁCS PÉTER, MOLNÁR MIKLÓS (*Genf*), NAGY PÉTER TIBOR, REISZ D. RÓBERT (*Temesvár*), SÁNDOR ZSUZA (*Szemle*), SETÉNYI JÁNOS, VÁRHEGYI GYÖRGY.
E szám összeállításában vendégszerkesztőként közreműködött: LIEBHARDT ÁGOTA.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: OKTATÁSKUTATÓ INTÉZET, BUDAPEST XIII, VICTOR HUGO UTCA 18-22. – H-1395 BUDAPEST, Pf 427. – TELEFON, FAX: 1297-639

© OKTATÁSKUTATÓ INTÉZET, 1992. MINDEN JOG FENNTARTVA. A FOLYÓIRAT BÁRMELY RÉSZÉNEK BÁRMILYEN ESZKÖZZEL VALÓ SOKSZOROSÍTÁSÁHOZ KÉRJE A KIADÓ ELŐZETES, ÍRÁSBELI ENGEDÉLYÉT.

AZ EDUCATIO MINDEN TÁRGYILAGOS ÁLLÁSPONTNAK HELYET BIZTOSÍT. MINDEN KÖZLEMÉNYERT SZERZŐJE FELEL. A BEÉRKEZŐ KÉZIRATOKAT MEGŐRIZZÜK.

(a tartalommutató folytatása)

VISSZAPERELT ISKOLÁK 77
Tulajdonosváltás: célok és eszközök (*Drabos Péter & Liskó Ilona*) – Nagykorörs, Miskolc (*Csatáry Ildikó*) – Budapest (*Leisen Antal*) – Dokumentumok

VÁLASZOK KÖRKÉRDÉSÜNKRÉ 109
Válaszolt: *Bibari János, Frenkl Róbert, Halász Gábor, Korzenszky Richárd, Ludassy Mária, Marschall Miklós, Moldován Judit, Orbókné Szent-Iványi Ilona, Petrin László, Szentágotthai János, Zibolen Endre*

ISKOLA ÉS EGYHÁZ KÜLFÖLDÖN 127
Válaszolt: *W. Wielemans, V. Martinková, Y. Kasbi, R. Pachocinski, R. Zehys, C. Davies, H. Avenarius, B. Bernardi, V. D. Shadrikov, Daniel metropolita, Méder Zsolt, W. Rüegg, J. E. Coons, L. A. Romo, O. Albornoz, M. A. Adjangba, F. M. Mina*

KUTATÁS KÖZBEN 143
Csanády Márton & Lux Ambrus 302 diák véleményéről – *Csorba József* egy tanügyi közvélemény-kutatásról – *Andor Mihály* és *Liskó Ilona* az 1991-es igazgatóválasztásokról – *Szigeti Jenő* a vallás- és bibliaismeretről

SZEMLE 158
Fiatalkorú bűnözés és vallásosság (*Forray R. Katalin*) – Független iskolák, független gondolkodók (*Setényi János*) – Középiszkolai teljesítmény; Lengyelek a vallásról és az egyházzal (*Szabó László Tamás*) – Amerikai sajtószemle (*Csongor Anna*)

SUMMARIUM 171
Kirche, Religion und Unterricht in Ungarn (*Katalin R. Forray*) – Church and School in Central Europe (*Gordon C. Whiting*)

ISSN 1216 – 3384

Felelős kiadó: Kozma Tamás
A tördelés és tipográfia az Educatio Kiadó munkája
Felelős szerkesztő: Kravjanszki Róbert

A nyomás és kötés az Oktatáskutató Intézet sokszorosító üzemében készült
Műszaki vezető: Orosz Józsefné

EDUCATIO

OPTIMISTA LEGYEN, AKI MA LAPOT indít. Mi nem ma gondoltuk ki az EDUCATIO-t; idő kellett azonban hozzá, hogy rátaláljunk mondanivalónkra, és megkeressük hozzá közönségünket. Az EDUCATIO-t azzal bocsátjuk útjára, hogy újat és mást mondjon azoknak, akik szellemi műhelyünkkel eddig csak távolról, alkalmanként érintkeztek.

Kinek szánjuk az EDUCATIO-t? Legyen-e egy a szaporodó társadalomtudományi fórumok között? Legyen-e színes és olvasmányos újság? Célozzuk-e meg vele az újonnan született politikai és önkormányzati fórumokat? Sorakozzék-e a tanári könyvtárak polcán? Szóljon-e inkább magához az ifjúsághoz? A statisztika szerint a diplomások mintegy harmadának van tanári oklevele Magyarországon; relatív többsége a magyar értelmiségnek. Hozzájuk fordulunk elsősorban: azokhoz, akik iskolában és óvodában, gimnáziumban és szakképző intézményekben, főiskolán vagy egyetemen, önkormányzati vagy magánoktatásban, könyvtárban, művelődési otthonokban, hivatalokban vagy kutatóhelyeken tevékenykednek. S rajtuk keresztül mindenkihez, akit oktatás és képzés, kultúra és tudomány érdekel.

A tanári hivatás válságban van; krízise megrontja az egész társadalom közérzetét. Ezt a válságot nem érthetjük meg, még kevésbé orvosolhatjuk hagyományos pedagógiai jelszavakkal. Új összefüggésekben kell látnunk tanárt, diákot, nevelést és oktatást. Sajnos, a Rákosi-korszak és a Kádár-rendszer a pedagógusokat visszaszorította oda, ahonnan 1945-ben épp csak kiszabadultak: az osztálytermekbe. Sokan gondolják ma is úgy, hogy aki pedagógus, az maradjon a pedagógiánál. Az EDUCATIO szeretné olvasóit kiszabadítani a rákényszerített, sőt, néha önként vállalt szellemi gettóból. Nem titkoljuk: politizálunk. A politikát azonban másként értjük, mint tegnapi ideológusok vagy mai pártpolitikusok. Számunkra a

politika egyszerűen közös ügyeink rendezése. A közügyek intézésében pedig nincs helye semmiféle kizárólagosságnak: minden ötlet, nézet és elképzelés megfontolást érdemel. Igyekszünk, hogy az *EDUCATIO* ne váljék egyetlen nézet, álláspont, meggyőződés vagy ideológia szócsövévé sem. Szabad fórumot szeretnénk teremteni közös ügyeink elfogulatlan vitájára.

Azt sem titkoljuk, hogy minőségre törekszünk. Nem engedhetjük meg – bármilyen jelszóra hivatkozva sem –, hogy a közéletben eluralkodó kulturátlanság eldurvítsa vitáinkat. Ragaszkodunk a tudományos etikához, amely szerint tényekhez a fölfedezés módszereit, állításokhoz pedig szakszerű argumentációt illik fűzni.

Versenyzünk laptársainkkal. Azokkal, akik még nem újultak meg, és azokkal is, akik már kitették nevük elé az "új" jelzőt. Úgy versenyzünk azonban, hogy munkamegosztást keresünk velük. Az *EDUCATIO* a társadalom, a politika és a kultúra problémáit az oktatással összefüggésben figyeli. Szeretnénk egy-egy időszerű művelődéspolitikai témára fölhívni a figyelmet. Minél több tényt nyújtani, hogy elfogultságainkat leküzdjük velük; és minél különbözőbb véleményeket közölni, hogy ki-ki megválaszthassa, hová áll. Beköszöntő számunk az egyházakkal és iskolákkal foglalkozik. Az *EDUCATIO* tanulmányaiból kitűnik, hogy ez a viszony kritikus szakaszba lépett. Nem legyinthetünk azzal, hogy másutt már túl vannak rajta (külföldi kollégáink szerint ez különben sem igaz). Van, aki úgy gondolja, hogy mohó egyházi férfiak vetik magukat védtelen iskolákra; mások szerint velejéig megrontott pedagógusok tartják ideológiai fogságban gyermekeinket. Az *EDUCATIO* szerint másról van szó. Nemcsak az iskolák krízisééről, hanem az egyházak válságáról is; s mindez része annak a fájdalmas átmenetnek, amely a diktatúrából reményeink szerint a demokráciába vezet.

Körkérdésünk tanulsága, hogy a vélt ellentmondások mögött fölfedezetlen egyetértés húzódik. Érdemes tehát fontolóra venni valamennyi nézetet. Akkor is, ha egyetértünk velük, akkor is, ha elhatároljuk magunkat tőlük. Európaiság nincs klasszikus hagyományok nélkül, amint, hogy nincs zsidó-keresztény kultúra nélkül sem. Mai vitáinkban sokszor megfeledezünk róla, hogy a szocializmus céljai évezredek óta együtt élnek a vallásokkal, és hogy a tudást mindig szkepszis, az ateizmust mindig hit kíséri. Így letünk európaiak, így vagyunk emberek.

Az *EDUCATIO* szerkesztői köszöntik az olvasót!

ISKOLA ÉS EGYHÁZ

EGYHÁZ ÉS DEMOKRÁCIA

EGY 1990-ES STATISZTIKA SZERINT a lakosság 49 százaléka római, 5 százaléka görög katolikus. A további felekezetek így oszlanak meg: református 19, evangélikus 5, izraelita 1, egyéb 21 százalék. Nem mindenki tudja, hogy az "egyéb" 33 bejegyzett vallásfelekezetet takar Magyarországon, történeti és majdnem történeti egyházaktól ismert és kevésbé ismert neoprotestáns egyházakon keresztül újabb szervezésűekig és a legkülönbözőbb vallási gyülekezetekig. Természetesen a nem keresztény felekezetek is ide tartoznak. 1992-ben Magyarországon összesen 38 bejegyzett egyház működött. A katolikus többség még mindig nyilvánvaló, de már nem túlnyomó.

Mielőtt azonban ezekből az adatokból bármilyen következtetést vonnánk le, tegyük melléje újabb közvéleménykutatások ide vágó eredményeit. Ezek szerint a kérdezettek mintegy 50–60 százaléka vallja magát többé vagy kevésbé vallásosnak; körülbelül 15–20 százalék pedig gyakorló egyháztagnak. Nyilvánvaló, hogy a felekezeti megoszlás és a vallásos magatartás statisztikája nem egyezik egymással. Honnan az eltérés? Ezzel a kérdéssel máris benne vagyunk napjaink vitáinak közepében. A válasz az egyházak alapvetően megváltozott társadalmi helyzetében rejlik.

Ezt a helyzetet röviden úgy jellemezhetnénk, hogy az egyházak megszábadultak az államosítás nyűgétől, amelyet a Rákosi-kor, később pedig a Kádárrendszer rakott rájuk. A társadalom azonban, amelybe – jelképesen szólva – visszatértek, gyökeresen más, mint amelyből az 1940-es és 1950-es évek fordulóján kirekesztették őket. Kevesen vallják be az alapvető társadalmi változást, és még ha bevallják, akkor sincsenek igazán fölkészülve az alkalmazkodásra. Az egymással feleselő statisztikák csupán halvány visszfényei ennek.

Ebben a tanulmányban ezt a megváltozott társadalmi helyzetet vázolom föl. De nem csupán az egyházak helyzetét, ami különben is jelentős mértékben belügy. Hanem az egyházakkal kapcsolatban megváltozott társadalmi magatartást, amely legalább annyira közügy, mint egyházi belügy. E probléma mellett azok sem mehetnek el közönyösen, akik sem nem egyháztagok, sem nem vallásosak. Sokkal többről van ugyanis szó, mint néhány fanatikus nyugtalankodásáról és egy-két szánandó szülő vagy pedagógus múltba fordulásáról. S nem is